

# BOG'CHADA BOLALARDA IJODIY FIKRLASH VA TASAVVUR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

**Usmonova Ibodatxon Ismoiljon qizi**

Toshkent kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali 1-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22642366>

Qabul qilindi: 1-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 6-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 7-sentabr 2026-yil

## Annotatsiya.

Ushbu maqolada bog'cha yoshidagi bolalarda ijodiy fikrlash va tasavvur ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Maktabgacha ta'lim davrining bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati, ijodkorlikning psixologik-pedagogik mexanizmlari, shuningdek tarbiyachi tomonidan qo'llanilishi mumkin bo'lgan samarali metod va usullar tahlil qilingan. Maqolada o'yin faoliyati, badiiy-ijodiy mashg'ulotlar, ertak va hikoyalar bilan ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish kabi vositalarning bolalar tasavvurini kengaytirishdagi roli asoslab berilgan.

## Kalit so'zlar:

ijodiy fikrlash, tasavvur, bog'cha yoshi, maktabgacha ta'lim, o'yin faoliyati, pedagogik texnologiya, bola shaxsi, ijodkorlik.

## Kirish

Zamonaviy jamiyat rivojlanishining eng muhim omillaridan biri — bu erkin, mustaqil fikrlaydigan, nostandart yechimlar topa oladigan, ijodiy salohiyatga ega shaxsni tarbiyalashdir. Bunday shaxsning shakllanishi esa hayotning eng dastlabki bosqichlaridan, ya'ni bog'cha yoshidan boshlanadi. Aynan shu davrda bolaning miyasi eng jadal rivojlanadi, uning idroki, xotirasi, nutqi va tasavvuri shakllanadi. Shu sababli bog'cha yoshidagi bolalarda ijodiy fikrlash va tasavvur ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Ijodiy fikrlash — bu bolaning oldiga qo'yilgan vazifani nostandart, o'ziga xos yo'l bilan hal qilish, yangi g'oyalar yarata olish, mavjud bilim va tajribasini yangicha kombinatsiyalarda qo'llay olish qobiliyatidir. Tasavvur esa ijodiy fikrlashning asosi bo'lib, u bolaga hali mavjud bo'lmagan obrazlarni ongida yarata olish, kelajakni tasavvur qilish, badiiy va ijtimoiy vaziyatlarni model qilib ko'rish imkonini beradi. Ushbu ikki ko'nikma bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni bir vaqtning o'zida, uzviy ravishda rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

### Asosiy qism

#### Mavzuning nazariy asoslari

Bolalar psixologiyasi va pedagogikasi sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bog'cha yoshi — bu tasavvurning eng jadal shakllanadigan davri hisoblanadi. Bu yoshda bola hali qat'iy mantiqiy fikrlash qolipiga to'liq bog'lanib qolmagan bo'lib, uning ongi erkin assotsiatsiyalar, fantastik obrazlar va o'yinbop tasavvurlar bilan to'la bo'ladi. Shu bois ko'plab olimlar bu davrni "tasavvur uchun sezgir davr" deb ataydilar.

Rus psixologi L.S.Vigotskiyning fikricha, bolalar ijodkorligi kattalarnikidan farqli o'laroq, natijaga emas, balki jarayonning o'ziga qaratilgan bo'ladi. Bola chizganda, o'ylab topganda yoki o'yin o'ynaganda u "tayyor asar" yaratishni emas, balki tasavvur qilish jarayonining o'zidan zavq olishni maqsad qiladi. Shveytsariyalik psixolog J.Piaje ham bolalar tafakkurining o'ziga xos

xususiyatlarini, xususan, timsoliy-obrazli fikrlashning bu davrda yetakchi rol o'ynashini ta'kidlab o'tgan. Bu nazariy qarashlar shuni ko'rsatadiki, bog'cha yoshidagi bolalar bilan ishlashda ta'lim jarayoni qat'iy qoidalar va tayyor javoblarga emas, balki izlanish, o'ynash va erkin ijod qilish imkoniyatlariga asoslanishi lozim.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish borasida qabul qilingan me'yoriy hujjatlarda ham bolalarning ijodiy qobiliyatlarini, mustaqil fikrlash va tasavvur ko'nikmalarini rivojlantirish alohida vazifa sifatida belgilangan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning yosh xususiyatlariga mos, o'yin asosida quriladigan, ijodkorlikni rag'batlantiruvchi muhitni yaratish davlat ta'lim standartlarining muhim talablaridan biridir.

### **Bog'chada ijodiy fikrlash va tasavvurni rivojlantirish yo'llari**

Bog'cha sharoitida bolalarning ijodiy fikrlash va tasavvur ko'nikmalarini rivojlantirish bir qator pedagogik vosita va usullar orqali amalga oshiriladi. Ularning eng muhimlarini quyidagicha tasniflash mumkin:

Birinchidan, o'yin faoliyati — bog'cha yoshidagi bolalarning yetakchi faoliyat turi bo'lib, u ijodkorlikni rivojlantirishning eng samarali vositasi hisoblanadi. Rolli-syujetli o'yinlar jarayonida bola o'zini turli obrazlar (shifokor, o'qituvchi, uchuvchi va h.k.) o'rnida tasavvur qiladi, yangi vaziyatlar o'ylab topadi, muloqot va xatti-harakat modellarini mustaqil quradi. Bunday o'yinlar bolaning tasavvur doirasini kengaytiribgina qolmay, uning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ikkinchidan, badiiy-ijodiy mashg'ulotlar — rasm chizish, applikatsiya, loy va plastilindan modellashtirish, musiqa va raqs kabi faoliyat turlari bolaning ichki dunyosini tashqi obrazlarga aylantirish imkonini beradi. Tarbiyachi bolalarga aniq namuna berish o'rniga, ularga erkin tanlov va o'z g'oyalarini amalga oshirish imkoniyatini taqdim etishi lozim. Masalan, "bulutlar qanday shaklda bo'lishi mumkin?" yoki "agar sen bahor bo'lsang, o'zingni qanday rangda chizarding?" kabi ochiq savollar bolaning tasavvurini faollashtiradi.

Uchinchidan, ertak va hikoyalar bilan ishlash muhim o'rin tutadi. Ertaklarni tinglash, ularning davomini o'ylab topish, personajlarga yangi xususiyatlar berish, hikoyani boshqacha yakunlash kabi topshiriqlar bolalarning tasavvur va mantiqiy fikrlashini bir vaqtda rivojlantiradi. Tarbiyachi "agar ertakdagi bo'ri yaxshi bo'lganida, voqealar qanday davom etardi?" kabi savollar orqali bolani nostandart fikrlashga undashi mumkin.

To'rtinchidan, muammoli vaziyatlar yaratish — bolalarga tayyor yechim berilmasdan, ularning o'zlariga mustaqil izlanish va turli variantlarni sinab ko'rish imkoniyati beriladigan usuldir. Masalan, "agar qandaydir sabab bilan quyosh bir kunga yashiringan bo'lsa, nima bo'lardi?" degan savol bolalarni tasavvur qilishga, farazlar tuzishga va ularni og'zaki bayon etishga undaydi.

Beshinchidan, konstruktorlar va qurish-yasash o'yinlari (kublar, blok konstruktorlar, tabiiy materiallar) bolalarning fazoviy tasavvurini, ijodiy loyihalash ko'nikmalarini shakllantiradi. Bola tayyor sxema bo'yicha emas, balki o'z g'oyasi asosida yangi shakllar yasashga undalganda, uning ijodiy salohiyati yanada faollashadi.

Yuqorida sanab o'tilgan barcha usullarning samarali bo'lishi uchun tarbiyachining o'zi ijodiy, erkin fikrlaydigan, bolaning har qanday g'oyasiga hurmat bilan yondashadigan shaxs bo'lishi zarur. Bola bergan har qanday, hatto "noto'g'ri" ko'ringan javob ham tanqid qilinmasdan, balki qiziqish va rag'bat bilan qabul qilinishi kerak. Aynan shunday muhitgina bolada erkin fikrlash va o'z g'oyalarini ifoda etishdan qo'rqmaslik hissini shakllantiradi.

### **Pedagogik amaliyotda uchraydigan muammolar**

Amaliyotda ba'zi tarbiyachilar bolalarga tayyor namuna va qat'iy ko'rsatmalar berish orqali ishlashni afzal ko'radilar, chunki bu usul natijani tezroq va "tartibli" ko'rsatadi. Biroq bunday yondashuv bolaning mustaqil fikrlash va tasavvur qilish imkoniyatini cheklab qo'yadi. Shuningdek, zamonaviy bolalarning ekran vositalari (telefon, planshet)ga bo'lgan ortiqcha qiziqishi ham ularning jonli tasavvur qilish, o'z-o'zidan o'ylab topish faoliyatini susaytirishi mumkin. Shu sababli oilaviy tarbiya bilan bog'cha tarbiyasi o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash, ota-onalarni ham bolaning ijodiy rivojlanishiga jalb qilish muhim ahamiyatga ega.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, bog'cha yoshi bolaning ijodiy fikrlash va tasavvur ko'nikmalarini shakllantirish uchun eng qulay va sezgir davr hisoblanadi. Bu davrda to'g'ri tashkil etilgan pedagogik jarayon, ya'ni o'yin faoliyati, badiiy-ijodiy mashg'ulotlar, ertak va hikoyalar bilan ishlash, muammoli vaziyatlar va konstruktiv o'yinlar orqali bolaning ichki ijodiy salohiyatini ochib berish mumkin. Tarbiyachining vazifasi — bolaga tayyor bilim va namunalarni singdirishgina emas, balki uning o'zida savol berish, izlanish, xatolardan qo'rqmasdan yangi g'oyalar taklif qilish ko'nikmalarini tarbiyalashdan iboratdir. Aynan shunday yondashuv kelajakda mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va tashabbuskor shaxslarni voyaga yetkazishning ishonchli poydevorini yaratadi.

#### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. Vigotskiy L.S. Воображение и творчество в детском возрасте. — Psixologik ocherk. Bolalar tasavvuri va ijodkorligi bo'yicha klassik tadqiqot.
2. Piaje J. Bola tafakkurining psixologiyasi. — Kognitiv rivojlanish nazariyasiga oid asosiy ishlar.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim davlat o'quv dasturi va rivojlanish standartlari.
4. Mavlonova R., Voxidova N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. — Toshkent: O'qituvchi.
5. Karimova V.M. Yosh davrlari psixologiyasi. — Toshkent.